Autoreferat

1. Imię i Nazwisko

Bartłomiej Nowak

2. Posiadane tytułu i stopnie naukowe

Tytuł magistra	Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Warszawski (cum laude), 2003 r.
Tytuł magistra	Akademia Leona Koźmińskiego, Warszawa. Kierunek: zarządzanie w języku angielskim, 2003 r.
Tytuł magistra	Wydział Zarządzania, Uniwersytet w Bradford, Anglia, 2003 r.
Master of research	Wydział Prawa, Europejski Instytut Uniwersytecki, Florencja, 2005 r.
Stopień doktora	Wydział Prawa, Europejski Instytut Uniwersytecki, Florencja, 2009 r.

3. Studia i staże zagraniczne

(2001, 1 semestr)	Handelshochschule Leipzig (HHL), Leipzig, Germany.
(2003, 2 semestry)	Bradford University, Bradford, UK.
(2003, 1 semestr)	Ruhr Universität Bochum, Bochum, Germany.
(2004, 1 semestr)	University of North Florida, Jacksonville, Fl. USA.
(2007, 5 miesięcy)	DG TREN, European Commission, Brussels.
(2004 – 2008)	European University Institute, Florence, Italy (4-letnie stypendium na studia doktoranckie Rządu Polskiego i Komisji Europejskiej)

4. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

2009 - obecnie	Katedra Prawa Unii Europejskiej i Prawa Międzynarodowego, Kolegium Prawa, Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie. Adiunkt.

5. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art.16 ust.2 ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

Nowak B. (2012) *Gas market liberalization and energy security. Legal and institutional aspects*. Wolters Kluwer, s. 270.

6. Omówienie celu badawczego pracy habilitacyjnej i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich znaczenia oraz ewentualnego wykorzystania

6.1 Uzasadnienie wyboru tematu

Gaz ziemny jest jednym z najbardziej ekologicznych paliw, stosunkowo czystym oraz energetycznie efektywniejszym od węgla, co ujawnia się szczególnie przy produkcji energii elektrycznej. Ze względu na swoje wartości, w tym przede wszystkim niską emisję CO2 do atmosfery, należy do surowców odgrywających coraz większą rolę w gospodarce. Jest on obecnie jednym z najzasobniejszych naturalnych źródeł energii na świecie.[1] Według danych statystycznych udostępnionych przez koncern BP[2] na koniec 2010 roku rozpoznane złoża gazu ziemnego na świecie wyniosły 187 trylionów m^3. Największe zasoby zlokalizowane są w regionie Bliskiego Wschodu (około 76 trylionów m^3) oraz na obszarze Eurazji (około 63 trylionów m^3) – co stanowi łącznie około 75 procent zasobów światowych. Jeszcze na początku XX wieku jedynym dużym producentem gazu ziemnego na świecie były Stany Zjednoczone, które wydobywały ok. 95 % światowego wydobycia. Z czasem jednak liczba państw wydobywających gaz ziemny się zwiększała. Było to skutkiem między innymi rozwoju technologii, większego wykorzystania gazu w gospodarce oraz odkrywania coraz to nowych złóż tego surowca. Ciężar produkcji przesunął się z USA na takie kraje, jak: Rosja (która jest obecnie liderem), Iran, Arabia Saudyjska czy Katar (lider produkcji gazu LNG).[3] Przesunięcie ciężaru wydobycia i produkcji gazu na kraje o niestabilnych systemach politycznych spowodowało, że o gazie w Unii Europejskiej zaczęto mówić w kontekście bezpieczeństwa energetycznego - bezpieczeństwa dostaw (ang. security of supply). Państwa UE nauczone jednak

[1] Krzak J., (2010) Zaopatrzenie w gaz ziemny. Europa Polska – problemy dywersyfikacji, w: *Polityka Energetyczna*, (red.) Sobolewski M., *Studia BAS nr1(21)*, s. 144.
[2] www.bp.com/statisticalreview
[3] Produkcja gazu nie jest tożsama z posiadanymi rezerwami. Dla przykładu Turkmenistan, który posiada 3 co do wielkości rezerwy gazu, nie jest trzecim producentem gazu na świecie.

doświadczeniami z rynku ropy naftowej i kryzysami energetycznymi z lat 70-tych[4] zaczęły tworzyć regulacje prawne celem zabezpieczenia dostaw gazu. Trend ten widoczny jest szczególnie w krajach importerach surowców nie posiadających własnych wystarczających zasobów i będących często uzależnionymi od jednego źródła/dostawcy, jak to jest w przypadku Polski.

Zależności importowe, fakt wzrostu konsumpcji i zastosowania gazu w gospodarce (w tym w produkcji energii elektrycznej) oraz wpływ regulacji prawnych procesu liberalizacji rynku gazu na bezpieczeństwo energetyczne uczyniły rynek gazu interesującym oraz ważnym poznawczo i praktycznie przedmiotem badań naukowych. Do tej pory temat ten nie został wystarczająco gruntownie przeanalizowany w Polsce, kraju, w którym silne uzależnienie od importu łączy się z brakiem rozwiązań alternatywnych.

6.2 Cel pracy

Głównym celem rozprawy jest określenie wpływu regulacji prawnych (Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej – art. 194 TFUE, Traktatu o Wspólnocie Energetycznej, rozporządzenia 994/2010/UE, dyrektywy 2009/73/WE oraz ustawy o zapasach, ustawy prawo energetyczne i ustawy o efektywności energetycznej) na bezpieczeństwo dostaw w sektorze gazu na przykładzie obecnej i przypuszczalnie przyszłej sytuacji geopolitycznej Polski.

W tym kontekście należy podkreślić, iż liberalizacja rynku gazu w Polsce jest w dużej mierze następstwem ustawodawstwa unijnego oraz zmian prawnych na szczeblu UE zarówno w prawie pierwotnym (Traktacie o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej – dalej TFUE), jak i wtórnym (dyrektywach, rozporządzeniach i decyzjach). Rezultatem liberalizacji jest wprowadzanie prawnych mechanizmów bezpieczeństwa energetycznego, takich jak np.: wspomniana ustawa o zapasach, rozporządzenie UE o dostawach gazu czy ustawa o efektywności energetycznej, a w konsekwencji nowa ustawa prawo gazowe. W związku z powyższym prezentowana praca dotyczy w ujęciu interdyscyplinarnym zarówno aspektów z zakresu prawa Unii

[4] W połowie lat 70-tych kraje OPEC zaczęły nakładać na europejskie spółki naftowe działające na Bliskim Wschodzie coraz wyższe ceny, nowe podatki oraz ogólnie zwiększać różne formy nacisku na nie i kontroli państwowej nad ich działalnością. W 1973 r. państwa OPEC wprowadziły embarga na ropę naftową wraz z poważnymi restrykcjami produkcji ropy przez spółki zagraniczne działające na ich terytorium. Niemal natychmiast nastąpił czterokrotny wzrost cen importu, czego skutkiem był pierwszy kryzys naftowy. Dwa kryzysy naftowe – z lat 1973-1974 i z roku 1978 – spowodowały poważne obniżenie tempa wzrostu gospodarek europejskich, których stopień uzależnienia od ropy naftowej w połowie lat 70-tych sięgał nawet 50%. W efekcie w Europie zarysował się poważny, ogólny kryzys gospodarczy. Skłoniło to państwa europejskie do ponownego dostrzeżenia pilnej potrzeby stworzenia wspólnej polityki energetycznej, choć początkowo o bardzo ograniczonym zakresie. Zob. więcej w: Nowak B., (2009) Wewnętrzny rynek energii w UE, Ch. Beck s. 18-27.

Europejskiej, jak również krajowego prawa gospodarczego. Jest to wynikiem harmonizacji przepisów prawa krajowego z prawem Unii Europejskiej w zgodzie z podstawową zasadą prawa UE - prymatu prawa UE nad prawem krajowym.

W pracy przedstawiono także konstrukcję rynku gazu w Polsce, na którym w trakcie postępującej liberalizacji odpowiedzialność czy też współodpowiedzialność za bezpieczeństwo energetyczne (bezpieczeństwo dostaw gazu) przenoszona jest na cztery ściśle współpracujące ze sobą podmioty:

(1) na administrację państwową, ustalającą cele i zasady funkcjonowania rynku energetycznego w ramach polityki energetycznej państwa, w tym apolitycznych regulatorów energetycznych;[5]

(2) na przedsiębiorstwa będące dostawcami energii (które zobligowane są do utrzymywania odpowiednich rezerw surowców) oraz na przedsiębiorstwa będące operatorami systemów przesyłowych (które zobowiązane są do udostępnienia i przestrzegania równego dla wszystkich sprzedawców dostępu do infrastruktury sieciowo-magazynowej);

(3) na konsumentów, przede wszystkim wielkich odbiorców przemysłowych, którzy zobligowani są do wprowadzania mechanizmów oszczędzania i efektywności energetycznej

(4) oraz w przypadku postępującej integracji europejskiej na instytucje unijne ściśle współpracujące z państwami członkowskimi. Kluczową rolę odgrywać tutaj powinna Komisja Europejska, która jako „strażnik traktatów" zobligowana jest do zarządzania i kierowania procesami integracyjnymi UE.

Rozkładając ciężar współodpowiedzialności za bezpieczeństwo energetyczne na cztery podmioty dokonano w pracy odejścia od doktryny, w której to tylko administracja państwowa (administracja centralna) jest odpowiedzialna za zachowanie czy też zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego kraju. Podejście takie wynika z faktu, iż liberalizacja rynku energetycznego w tym rynku gazu w ramach UE prowadzi do nowej alokacji zadań pomiędzy UE a państwa członkowskie w ramach bezpieczeństwa energetycznego. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego staje się tym samym zadaniem, które wymaga wzmożonej współpracy i koordynacji działań wszystkich czterech podmiotów na wspólnym rynku gazu.

[5] Przy czym należy wskazać na słuszną poniekąd krytykę Elżanowskiego odnośnie liczby organów administracji państwowej, których ingerencja jest znacząca dla sektora energii, jednak z punktu widzenia czytelności rynku i odpowiedzialności za jego rozwój dość niekorzystna. Zob. więcej w: Elżanowski F., (2008) Polityka energetyczna. Prawne instrumenty realizacji, LexisNexis, Warszawa, s. 101.

6.3 Główne hipotezy rozprawy

Głównym przedmiotem badań jest określenie wpływu regulacji prawnych procesu liberalizacji rynku na bezpieczeństwo energetyczne (bezpieczeństwo dostaw) na przykładzie polskiego rynku gazu. Podstawą analizy jest przyjęcie dwóch hipotez badawczych.

Po pierwsze, liberalizacja rynku gazu korzystnie wpływa na bezpieczeństwo energetyczne kraju. Uwarunkowane jest to jednak spełnieniem szeregu czynników prawno-gospodarczych, które są przedmiotem analizy w poszczególnych rozdziałach pracy. W opracowaniu poddano zatem analizie kilka podstawowych instrumentów prawnych służących liberalizacji rynku gazu, jak: wydzielenie operatorów systemowych, regulacje prawne związane z dostępem stron trzecich do infrastruktury, reguły wolnego handlu, w tym swobodę przepływu towarów oraz kwestie regulacji naturalnych monopoli, a następnie oceniono ich wpływ na bezpieczeństwo dostaw w sektorze gazu. Dla przykładu, swobodny dostęp do infrastruktury sieciowo-magazynowej dla wszystkich dostawców (co stanowi fundament bezpiecznych dostaw do odbiorców), jak wskazują badania[6], może być zagwarantowany przez niezależnych regulatorów i oddzielonych od spółek zintegrowanych pionowo operatorów systemu. W tym kontekście analizowane są kompetencje regulatora oraz operatora systemowego jako podmiotów mogących znacząco wpływać na kwestie bezpieczeństwa energetycznego, przede wszystkim na jego poprawę.

Po drugie, liberalizacja rynków gazu w UE jest warunkiem koniecznym, ale niewystarczającym do stworzenia wspólnej polityki energetycznej obejmującej aspekt bezpieczeństwa i solidarności energetycznej pomiędzy państwami UE. Badania wskazują, że wraz ze wzmożoną integracją europejską wśród państw członkowskich UE coraz częściej zaczyna się patrzeć na bezpieczeństwo energetyczne poszczególnych państw jako element wspólnej polityki energetycznej Unii Europejskiej, a nie jedynie element stricte krajowy. Jednak proces budowy wspólnej polityki energetycznej, obejmującej aspekt bezpieczeństwa energetycznego i solidarności energetycznej, nie zbliża się do końca. Mimo iż podstawa prawna do tworzenia takiej polityki jest wyrażona w artykule 194 TFUE, to brak jest na obecnym etapie integracji przede wszystkim woli politycznej, szczególnie wśród największych państw UE. Brak wspólnego stanowiska wśród państw członkowskich w zakresie dostaw gazu do UE czy polityki

[6] Joskow, P., (2006) Introduction to electricity sector liberalization: lessons learned from cross-country studies. in Sioshansi, F.P. (eds.) *Electricity Market Reform: An International Perspective*. Elsevier, Amsterdam, pp. 1–32. See also Hogan, W., (2002) Electricity market restructuring: reforms of reforms. *Journal of Regulatory Economics* 21, s. 103–132.

zewnętrznej (zagranicznej) znacząco utrudnia na szczeblu unijnym tworzenie spójnej, wspólnej polityki w kwestii bezpieczeństwa i solidarności energetycznej.[7]

Należy jednak wskazać, iż ewentualne wspólne stanowisko państw członkowskich w kwestii zewnętrznej polityki energetycznej nie pozbawia państw UE kontroli nad zasobami energetycznymi lub kwestią zaopatrzenia w surowce.[8] Przeciwnie, kwestie te stanowią domenę państw członkowskich, w której ewentualne decyzje na szczeblu europejskim wymagają jednomyślności zgodnie z artykułem 192(2c) TFUE.[9]

Powyższe oznacza, iż np. ewentualny wspólny zakup gazu przez UE jako całość (jeden z postulatów zgłaszanych przez Polskę w trakcie prac nad rozporządzeniem 994/2010/UE) z krajów trzecich wymagałby jednomyślności wśród państw członkowskich. Kwestia wszak dotyczy wyboru (przyjęcia środków wpływających znacząco na wybór) między różnymi źródłami energii i ogólnej struktury zaopatrzenia kraju w energię, gdzie jednomyślność jest konieczna. Trudno jednak spodziewać się, iż np. w kontekście ceny gazu czy samych warunków kontraktu na dostawy surowca taka jednomyślność będzie. Tym samym wspólny zakup gazu jest raczej mało prawdopodobny w chwili obecnej. Teoretycznie zakup gazu przez UE mógłby wchodzić w zakres kompetencji wyłącznych UE – wspólna polityka handlowa - artykuł 3(1) TFUE i jako taki podlegałby procedurze większości kwalifikowanej w Radzie UE, przy której o wspólne stanowisko łatwiej. Jednakże takie rozwiązanie wydaje się być w sprzeczności z faktem, iż energetyka sama w sobie jest kompetencją dzieloną zgodnie z artykułem 4(2) TFUE, gdzie Unia i państwa członkowskie mogą wspólnie zawrzeć umowę międzynarodową – umowy takie mają charakter umów mieszanych. Oznacza to co do zasady konieczność zarówno dopełnienia procedury związania się taką umową przez Unię, jak i zatwierdzenia

---

[7] W podobnym tonie wypowiadał się Riedel pisząc, iż brak jest *wiążących decyzji o prowadzeniu wspólnej – czytaj silniejszej, wzbogaconej o argument efektu grupy, synergicznej – polityki energetycznej wobec partnerów spoza Unii.* Riedel R. (2010) Supranacjonalizacja bezpieczeństwa energetycznego w Europie. Podejścia teoretyczne., Zeszyt 40, Centrum Europejskie Natolin, s. 10.

[8] Artykuł 194(2) TFUE zdanie drugie stanowi: „(...) środki (...) nie naruszają prawa Państwa Członkowskiego do określania warunków wykorzystania jego zasobów energetycznych, wyboru między różnymi źródłami energii i ogólnej struktury jego zaopatrzenia w energię (...)"

[9] Artykuł 192 (2c) stanowi: „(...) Rada stanowiąc jednomyślnie zgodnie ze specjalną procedurą ustawodawczą i po konsultacji z Parlamentem Europejskim, Komitetem Ekonomiczno-Społecznym i komitetów regionów uchwala środki wpływające znacząco na wybór Państwa Członkowskiego między różnymi źródłami energii i ogólną strukturą jego zaopatrzenia w energię."

Zobacz więcej na temat jednomyślności w tym zakresie w: Kramer L., (2007) EC *Environmental Law,* 6th edn, London: Sweet and Maxwell, s. 91-92. Zobacz również, szczególnie w kontekście niedoprecyzowania pojęcia „znacząco wpływające na wybór" z artykułu 192(2c) TFUE Jans J.H. and Vedder H.H. (2008) *European Environmental Law,* 3rd edn, Groningen: European Law Publishing, s 56-57.

umowy przez strony umowy (państwa członkowskie) zgodnie z ich własnymi wymogami ratyfikacyjnymi.[10]

Zasadne jest tutaj postawienie pytania, czy w sytuacji gdy decyzje dotyczą wyboru (zarówno między różnymi źródłami energii, jak i ogólną strukturą zaopatrzenia w energię) pozostawione są w gestii państw członkowskich, może to mieć szczególnie negatywny wpływ na tworzenie wspólnej polityki energetycznej w wymiarze zewnętrznym opartej na solidarności pomiędzy państwami. Wpływ taki niewątpliwie może być odczuwalny. Jednak istotą właśnie wspólnego rynku gazu będącego efektem liberalizacji, na którym panuje zasada swobody przepływu towarów między państwami członkowskimi, jest minimalizacja takich zagrożeń. Co więcej, budowa i rozbudowa infrastruktury gazowej, w tym terminali LNG, podziemnych magazynów gazu i gazociągów w powiązaniu ze zliberalizowanym europejskim wspólnym rynkiem gazu (czytaj: pełną integracją gospodarczą i harmonizacją prawa w ramach rynku gazu) pozwolą krajom członkowskim na posiadanie porównywalnych bilansów energetycznych i zależności importowych a tym samym podobnych interesów i oczekiwań co do wspólnej polityki energetycznej, w tym bezpieczeństwa i solidarności energetycznej. Ponadto z czysto prawnego punktu widzenia, pomimo iż artykuły 192(2) i 194(2) TFUE pozostawiają państwom członkowskim swobodę, jeśli chodzi o wybór źródeł energii i ogólną strukturę zaopatrzenia, nie można wykluczyć, iż zwolennicy ścisłej integracji i federalizacji Unii Europejskiej zdecydują inaczej. Będą dążyć do wykorzystania artykułu 114 TFUE[11] jako podstawy prawnej do harmonizacji, zbliżania ustawodawstw krajowych w wyżej wskazanej materii.[12]

W rozprawie omawiane są ponadto perspektywy dalszych przemian w kierunku zharmonizowanego i zliberalizowanego europejskiego wspólnego rynku gazu będącego podstawą kształtowania wspólnej polityki energetycznej UE w wymiarze zewnętrznym. Analiza ta prowadzona jest na tle problemów dotychczas nie rozwiązanych, takich jak:

- brak porozumienia pomiędzy państwami członkowskimi w kontekście dostaw gazu z zewnątrz;
- klauzule przeznaczenia w umowach handlowych z dostawcami gazu upstream do UE;

---

[10] Więcej na temat umów mieszanych zob. w: Barcz J., (2012) Traktat z Lizbony. Wybrane aspekty prawne działań implementacyjnych. LexisNexis, Warszawa, s. 318-327.

[11] Artykuł 114 (1) TFUE stanowi: *Z zastrzeżeniem, że Traktaty nie stanowią inaczej, do urzeczywistnienia celów określonych w artykule 26 stosuje się następujące postanowienia. Parlament Europejski i Rada, stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą ustawodawczą i po konsultacji z Komitetem Ekonomiczno-Społecznym, przyjmują środki dotyczące zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich, które mają na celu ustanowienie i funkcjonowanie rynku wewnętrznego.*

[12] Zobacz więcej na ten temat w: Bjornebye H. (2010) *Investing in EU Energy Security. Exploring the Regulatory Aproach to Tomorrow's Electricty Production*, Wolters Kluwer Int. s. 141-142, 143-144.

- brak prawidłowej implementacji postanowień trzeciego pakietu energetycznego;
- protekcjonistyczna struktura krajowych rynków gazowych (w tym przede wszystkim polskiego) zdominowanych przez monopole naturalne (infrastrukturalne) niechętne liberalizacji.

Brak wspólnego stanowiska wśród państw członkowskich w zakresie dostaw gazu z zewnątrz do UE znacząco utrudnia tworzenie spójnej, wspólnej polityki energetycznej w wymiarze zewnętrznym, w kwestii bezpieczeństwa i solidarności energetycznej. Widoczny jest podział na nowe i stare kraje członkowskie, a więc na kraje silnie albo bardzo silnie zależne od surowca rosyjskiego i kraje o mniejszej zależności od tego kierunku dostaw. Te różnice i obecna praktyka państw członkowskich, które podczas podejmowania kluczowych decyzji dotyczących energetyki, szczególnie rynku gazu, nie konsultują i nie analizują wpływu skutków swoich decyzji na pozostałe kraje Unii Europejskiej, utrudniają tworzenie ram prawnych dla wspólnej polityki energetycznej na szczeblu UE. Przekłada się to na brak wspólnego stanowiska w kwestiach bezpieczeństwa i solidarności energetycznej. W związku z powyższym, aby przezwyciężyć dominacje narodowych interesów, w tym polityki protekcjonizmu na szczeblu krajowym, nie tylko Unia musi wypracować wspólną politykę energetyczną w aspekcie zewnętrznym. Przede wszystkim to instytucje unijne wraz z krajami członkowskimi muszą zająć się aspektem wewnętrznym polityki energetycznej, a więc doprowadzić do stworzenia konkurencyjnego wspólnego rynku gazu w UE. Stworzenie wspólnego rynku gazu opartego miedzy innymi na swobodnej wymianie towarowej wraz z rozbudową infrastruktury powinno umożliwić krajom członkowskim posiadanie porównywalnych bilansów energetycznych (energy mixes) i zależności importowych.[13] Oznacza to zbliżenie interesów i oczekiwań co do wspólnej polityki energetycznej w zakresie bezpieczeństwa energetycznego i solidarności energetycznej.

Jednak swobodna wymiana towarowa w zakresie gazu pomiędzy państwami członkowskimi napotyka wciąż na istotne bariery techniczne oraz prawne. Dotyczy to między innymi na klauzul przeznaczenia, które zakazują odsprzedaży zakupionego gazu w państwie trzecim wewnątrz UE. Praktyka taka jest sprzeczna z podstawową zasadą rynku wewnętrznego - swobodą przepływu towarów, gdzie produkt legalnie wprowadzony na obszar celny jednego z państw członkowskich może swobodnie przemieszczać się po terytorium całej UE. Zniesienie klauzul przeznaczenia w handlu gazem, a więc swobodna wymiana towarowa po-

[13] Zależności krajów członkowskich UE od państw trzecich w ramach importowanych surowców energetycznych.

między krajami członkowskimi powinna stopniowo eliminować różne zależności importowe krajów członkowskich. Może się to w efekcie przyczyni do upodobnienia zainteresowań krajów UE co do zewnętrznej polityki energetycznej. Niewątpliwie Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej w rozdziale dotyczącym energetyki (artykuł 194 TFUE) powinien dać impuls do działania w tej materii. Powinien być również podstawą prawną do wydania szeregu aktów ustawodawczych i nieustawodawczych realizujących idę bezpieczeństwa i solidarności energetycznej, tak bardzo oczekiwanej przez Polskę.

Rząd polski powinien tym samym gorąco wspierać system bezpieczeństwa energetycznego oparty na integracji prawnej i liberalizacji rynku gazu zaproponowany w trzecim legislacyjnym pakiecie energetycznym. Korzyści z liberalizacji rynku gazu mogą być znaczące dla bezpieczeństwa energetycznego. Dobrym przykładem jest liberalizacja rynku gazu w USA. Wolny od kontroli cen rynek gazu znacząco się powiększył. Proces ten pozytywnie wpłynął na wzrost konkurencji, w tym dostęp do infrastruktury, modernizację sieci przesyłowych oraz - co najważniejsze z punktu widzenia amerykańskiej racji stanu - liberalizacja znacząco wzmocniła samowystarczalność gospodarki gazowej USA.[14]

Trzeba jednak mieć na uwadze, że liberalizacja energetyki, a w szczególności sektora gazu to długotrwały i złożony proces, a nie jednorazowe zdarzenie, w wyniku którego rynki gazowe nagle stają się zliberalizowane. Warunkiem liberalizacji jest wprowadzenie szeregu aktów prawnych i kształtowanie odpowiedniego systemu konkurencji na rynku naturalnych monopoli. Co więcej, zaangażowanie w liberalizację nie kończy się wraz z podjęciem decyzji o liberalizacji ani z zakończeniem prac ustawodawczych, niezbędnych do stworzenia ram prawnych dla funkcjonowania rynku. Proces monitorowania i regulowania sił monopolowych przez niezależne krajowe władze regulacyjne oraz operatorów systemowych pozostanie nieodzowną cechą dalszego kształtowania i rozwijania konkurencyjnego rynku gazu.

6.4 Metody badawcze

Weryfikacja hipotez oparta jest na podstawowych zasadach cechujących nauki prawne, a więc na kanonach logiki prawniczej, w zakres której wchodzi budowanie poprawnych definicji, klasyfikacji, prawidłowej argumentacji oraz wyprowadzanie wniosków. Należy zaznaczyć, iż w pracy budowane są twierdzenia i formułowane wnioski w oparciu o pewien

[14] Więcej zobacz w: Security of Supply in Liberalized Energy Markets – Transatlantic Experiences and Future Challenges – Conference Report. 2nd Transatlantic Energy Dialogue, Berlin, may 2007, p. 6-7. Available at http://www.globalenergygovernance.net/fileadmin/gppi/TESD2_conference_report_FINAL_20070704b.pdf

zespół faktów oraz zdarzeń adekwatny dla metody formalno-dogmatycznej, mającej za przedmiot badanie prawa w sferach interpretacji przepisów obowiązującego prawa danego państwa – tj. Polski.

W prowadzeniu badań wykorzystane zostały ponadto metody: socjologiczna, prawnoporównawcza (stosowanie tzw. komparatystyki prawniczej) oraz ekonomiczna analiza prawa. W przypadku metody socjologicznej badane jest prawo w rzeczywistym działaniu, jako fakt społeczny. Badane jest między innymi to, w jakim stopniu prawo (np. ustawa o zapasach czy rozporządzenie o bezpieczeństwie dostaw) jest skuteczne w stosunku do założonych celów. Analizowane są również następstwa związane z realizowaniem i stosowaniem prawa. Technika badawcza, jaką zastosowano, to przede wszystkim obserwacje i wywiady w ramach wykonywanego zawodu w kancelarii oraz doradcy Prezesa URE. Jeśli chodzi o metodę prawnoporównawczą, to przedmiotem badań są instytucje prawne obowiązujące w danej gałęzi przemysłu w większej ilości państw UE. Z kolei w przypadku ekonomicznej analizy prawa szczególny nacisk położony jest na badanie efektywności regulacji prawnych mających poprawiać bezpieczeństwo energetyczne kraju – jak w przypadku ustawy o zapasach czy ustawy o efektywności energetycznej.

6.5 Struktura pracy

Praca podzielona została na cztery rozdziały. W **rozdziale pierwszym** zaprezentowano pytania badawcze, hipotezy, cel i uzasadnienie podjętej problematyki tematu oraz przedstawiono krótką strukturę pracy.

W **rozdziale drugim** przedstawiono i omówiono zasady tworzenia i funkcje wspólnej polityki energetycznej. Przeanalizowano tutaj przede wszystkim aspekty: bezpieczeństwa energetycznego oraz solidarności energetycznej między państwami UE. Poddano analizie prawne instrumenty realizacji polityki bezpieczeństwa i solidarności energetycznej w ramach Unii Europejskiej – jak między innymi Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Badany był przede wszystkim artykuł 194 TFUE dotyczący energetyki, który stanowi podstawę działań legislacyjnych UE w dziedzinie rynku gazu, w tym podstawę prawną do tworzenia wspólnej polityki energetycznej opartej na bezpieczeństwie i solidarności energetycznej.

Badania wskazują, iż polityka energetyczna Unii Europejskiej obejmująca aspekty bezpieczeństwa energetycznego oraz solidarności energetycznej między państwami UE jest dziedziną, w której nietrudno wskazać wiele problemów i niedoskonałości. Wydaje się ona być odzwierciedleniem ogólnych procesów rozwoju Wspólnot Europejskich, a w konsekwen-

cji Unii Europejskiej, z charakterystycznymi dla integracji okresami zastojów, konfliktów, a następnie ostatecznego przełamania i dość radykalnych przemian w ostatniej dekadzie. Zmiany legislacyjne, jakie zaszły zarówno na poziomie unijnym (zmiany w prawie pierwotnym – nowy artykuł 194 TFUE oraz w prawie wtórnym – trzeci pakiet energetyczny), jak również krajowym, znacząco przybliżają państwa do stworzenia wspólnej polityki energetycznej w duchu solidarności zapewniając przy tym bezpieczne dostawy gazu do odbiorców. Należy jednak stwierdzić, iż UE jest dopiero w początkowej fazie tworzenia takiej polityki. Choć instrumenty prawne już są, w tym przede wszystkim podstawa traktatowa wyrażona w artykule 194 TFUE, potrzebna jest wola zmian, w tym w szczególności wola polityczna po stronie państw członkowskich.

W rozdziale trzecim dokonano analizy zagadnień prawno-instytucjonalnych bezpieczeństwa energetycznego w polskim sektorze gazu. Analiza rozpoczyna się od zdefiniowania pojęcia bezpieczeństwa energetycznego, między innymi poprzez analizę porównawczą – sektora gazu z sektorem elektroenergetycznym. W rozdziale tym postawiono, a następnie poddano weryfikacji założenie, iż zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego (bezpieczeństwa dostaw) stanowi podstawę rozwoju gospodarczego kraju. Analiza kwestii bezpieczeństwa energetycznego w kontekście rozwoju gospodarczego kraju nie byłaby jednak kompletna bez przedstawienia relacji między państwami – eksporterami i importerami gazu oraz geopolitycznych uwarunkowań bezpieczeństwa energetycznego na rynku gazu i ich wpływu na politykę energetyczną państwa.

W rozdziale trzecim przedstawione także są instytucje, na których spoczywa współodpowiedzialność za bezpieczeństwo energetyczne. W tym kontekście badane są: rola państwa (administracji państwowej) w ustalaniu celów i zasad funkcjonowania rynku gazowego, w tym bezpieczeństwa energetycznego oraz prawne instrumenty realizacji bezpieczeństwa energetycznego. Należą do nich między innymi: ustawa prawo energetyczne (w przyszłości ustawa prawo gazowe), ustawa o efektywności energetycznej i ustawa o zapasach. Analizie poddana jest również rola i kompetencje przedsiębiorców będących sprzedawcami gazu, zobowiązanych do utrzymywania odpowiednich rezerw surowca na wypadek sytuacji kryzysowej. Przedmiotem badań jest także pozycja i rola Komisji Europejskiej jako instytucji unijnej nadzorującej na mocy rozporządzenia o dostawach gazu (rozporządzenie 994/2010/UE) bezpieczeństwo energetyczne w ramach całej Unii Europejskiej.

Reasumując, w rozdziale trzecim dokonano analizy takich regulacji prawnych, jak: ustawa o zapasach, ustawa o efektywności energetycznej czy rozporządzenie o bezpieczeń-

stwie dostaw oraz zmian w ustawie prawo energetyczne będących efektem procesu liberalizacji rynku gazu. Badania wskazują, iż bezpieczeństwo energetyczne ma ogromne znaczenie dla rozwoju gospodarczego kraju. Aby uzyskać jednak pożądany stan gospodarki poza harmonizacją krajowych systemów prawnych oraz stworzeniem odpowiednich regulacji prawnych funkcjonowania rynku gazowego w tym odnoszących się bezpośrednio do bezpieczeństwa energetycznego potrzebna jest odpowiednia infrastruktura energetyczna. Bez odpowiedniej infrastruktury sieciowo-magazynowej gospodarka kraju jest bowiem narażona na perturbacje. Dzieje się tak szczególnie w przypadku uzależnienia od jednego źródła dostaw, przy jednoczesnym braku rozwiązań alternatywnych.

Tym samym bezpieczeństwo energetyczne należy postrzegać jako jeden z kluczowych elementów bezpieczeństwa gospodarczego kraju.

Szeroko pojęty sektor energetyczny, a w tym coraz częściej sektor gazowy, odgrywa znaczącą rolę w kształtowaniu efektywności i konkurencyjności całej gospodarki, a jednocześnie wpływa na jakość życia obywateli. W związku z powyższym surowce naturalne, jak gaz, uważane są za strategiczne, co oznacza, że ich brak może zagrozić niezależności zarówno w wymiarze gospodarczym, jak i politycznym. Wszystkie duże światowe gospodarki (państwa) mając na uwadze uwarunkowania geopolityczne i ograniczoną ilość zasobów, podejmują więc działania prawne i praktyczne celem dywersyfikacji swoich źródeł i kierunków dostaw. Rzecz w tym, by nie być uzależnionym od jednego dostawcy surowców, który znacząco mógłby wpływać na politykę gospodarczą danego kraju. Polska, choć opóźniona w działaniach dywersyfikacyjnych, zmierza w dobrą stronę, czego przykładem jest budowa terminala LNG w Świnoujściu i połączeń międzysystemowych z Niemcami i Czechami.

Pewien potencjał znajduje się również w gazie łupkowym. Jednak na ostateczne dane dotyczące zasobów i możliwości czy też opłacalności wydobycia gazu łupkowego trzeba jeszcze poczekać. Gdyby jednak spełniły się scenariusze optymistyczne, zakładające zasoby gazu łupkowego na poziomie 3-5 bln m3, Polska niewątpliwie mogłaby być nie tylko samowystarczalna, ale również stać się poważnym graczem regionalnym na globalny rynku gazu.

Choć wspólna unijna polityka energetyczna jest w dalszym ciągu na etapie tworzenia, to jednak widać już wyraźnie, że ciężar współodpowiedzialności za bezpieczeństwo energetyczne jest stopniowo przenoszony z administracji centralnej na instytucje unijne – w tym przede wszystkim na Komisję Europejską. Na mocy rozporządzenia o bezpieczeństwie dostaw może ona w przypadku zgłoszenia przez jedno z państw członkowskich UE problemów z dostawami gazu ogłosić stan nadzwyczajny w Unii Europejskiej. Wiąże się to z odpowiednimi mechanizmami oraz działaniami antykryzysowymi, do których wdrożenia zobowiązane

są poszczególne państwa członkowskie. Niemniej jednak rola i udział administracji państwowej we współodpowiedzialności za bezpieczeństwo energetyczne są w dalszym ciągu znaczące. To administracja państwowa wyznacza cele i priorytety działania w ramach rozwoju gospodarczego kraju oraz zabezpieczenia dostaw surowców do gospodarki w wymiarze prawnym i geopolitycznym. Od skuteczności administracji państwowej zależy również wdrażanie ustawodawstwa unijnego zmierzającego do poprawy bezpieczeństwa energetycznego w krajach członkowskich. Pewne zadania związane z zabezpieczeniem gospodarki przed turbulencjami, wynikającymi na przykład z przerw w dostawach surowców, przenoszone są również z administracji państwowej na przedsiębiorstwa energetyczne. Ustawa o zapasach, w świetle której przedsiębiorcy przywożący gaz z zagranicy lub dokonujący obrotu gazem zobowiązani są do utrzymywania odpowiednich ilości surowca w instalacjach magazynowych, jest tego najlepszym przykładem. Choć w dalszym ciągu budzi pewne kontrowersje w środowisku energetycznym, jest jednak pożądanym instrumentem prawnym realizacji zadań z zakresu bezpieczeństwa energetycznego kraju. Innym instrumentem o charakterze prawnym jest ustawa o efektywności energetycznej, która zakłada oszczędne gospodarowanie energią, w tym gazem, przez konsumentów oraz przedsiębiorstwa energetyczne.

W **rozdziale czwartym** dokonano analizy prawno-administracyjnej wybranych instrumentów procesu liberalizacji rynku gazu, które zdaniem autora mają szczególny wpływ na bezpieczeństwo energetyczne kraju. W rozdziale tym weryfikowana jest hipoteza główna rozprawy. Poddana została zatem tutaj analiza instytucji swobodnego dostępu do infrastruktury, w tym przede wszystkim wydzielenie niezależnych operatorów, których zasadniczym celem jest zagwarantowanie niedyskryminacyjnego dostępu do infrastruktury sieciowo-magazynowej dla wszystkich podmiotów chcących sprzedawać gaz. Analizowana jest również odmowa dostępu do infrastruktury i przesłanki ją uzasadniające, przy założeniu, że swobodny dostęp do infrastruktury jest jednym z zasadniczych elementów zwiększających poziom konkurencji, a zarazem bezpieczeństwa dostaw na rynku gazu.

W rozdziale czwartym badana jest również rola przedsiębiorstw energetycznych, będących operatorami systemów przesyłowych, czy też systemów magazynowania w zapewnieniu bezpieczeństwa dostaw. Druga część rozdziału czwartego poświęcona jest omówieniu niezależnej regulacji rynku gazu i jej wpływu na bezpieczeństwo energetyczne. Analizie poddana jest rola, jaką wypełniają czy też powinny wypełniać organy regulacji energetyki w zakresie bezpieczeństwa energetycznego w sektorze gazu.

Reasumując, z analizy przeprowadzonej w rozdziale czwartym wynika, iż liberalizacja rynku gazu wraz z całą gamą instrumentów prawnych podnosi standard bezpieczeństwa energetycznego. Dzieje się tak ze względu na wzrost liczby sprzedawców gazu, dzięki między innymi wprowadzeniu zasady *third party access*, regulacji naturalnych monopoli oraz unbundlingu (wydzieleniu niezależnych operatorów systemu przesyłu i magazynowania gazu). Liberalizacja, która promuje konkurencję na rynku, wpływa ponadto na uelastycznienie systemu funkcjonowania rynku gazu. To przekłada się na wymierne korzyści dla klientów w postaci większego wyboru i jakości oferowanych usług. Jednak kluczowa w procesie liberalizacji rynku jest harmonizacja prawna i stworzenie odpowiednich krajowych regulacji prawnych funkcjonowania rynku gazowego (w tym odnoszących się do bezpieczeństwa energetycznego) oraz zbudowanie skutecznych organów kontroli przestrzegania reguł konkurencji na rynku gazu (w tym przede wszystkim agencji regulacji energetyki oraz niezależnych operatorów systemowych). Jest to szczególnie istotne na rynkach zdominowanych przez monopole infrastrukturalne.

6.6 Literatura i materiały źródłowe

Badania rozpoczęto od zgromadzenia i pogrupowania informacji i danych z różnych źródeł, w tym polskiej oraz obcojęzycznej literatury przedmiotu, aktów prawnych zarówno w zakresie prawa UE, jak i prawa polskiego, orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz sądów polskich, a także innych stosownych materiałów i dokumentów odnoszących się do tematu rozprawy.

W świetle przeprowadzonej analizy literatury przedmiotu można stwierdzić, że badacze zajmujący się problematyką liberalizacji rynku oraz bezpieczeństwa energetycznego podzieleni są generalnie na dwie grupy:

a) zwolenników poglądu, że liberalizacja wpływa korzystnie na bezpieczeństwo energetyczne,

b) zwolenników poglądu, że liberalizacja wpływa niekorzystnie na bezpieczeństwo energetyczne.

Do tej pierwszej kategorii zaliczają się miedzy innymi D. Helm i A. Szablewski,[15] którzy w swoich badaniach analizują kwestie zależności pomiędzy liberalizacją a bezpieczeństwem dostaw. Celem rozważań Szablewskiego jest na przykład ocena, w jakim stopniu uwarunkowania charakterystyczne dla modelu zliberalizowanej energetyki pozwalają realizować tradycyjny priorytet tej polityki, jakim jest bezpieczeństwo dostaw. Szablewski w swoim opracowaniu opiera się na modelu brytyjskim liberalizacji rynku gazu proponowanym przez Helma.[16] Zasadnicza konkluzja, jaką wysuwa Szablewski, jest taka, iż wbrew formułowanym obawom, zwłaszcza dotyczącym słabości bodźców inwestycyjnych w warunkach liberalizacji rynku gazu,[17] liberalizacja nie naraziła Wielkiej Brytanii na zwiększone ryzyko utraty bezpieczeństwa dostaw gazu. Stało się tak między innymi dzięki dokonanej z wyprzedzeniem rozbudowie niezbędnej infrastruktury sieciowo-magazynowej i wprowadzeniu odpowiednich regulacji prawnych. A zatem oznacza to, że brytyjski zliberalizowany model funkcjonowania sektora gazowego może nadal służyć jako punkt wyjścia dla innych krajów europejskich, w tym Polski.[18]

W podobnym tonie wypowiadają się Ch. Egenhofer i T. Egge,[19] którzy twierdzą, iż choć relacja pomiędzy bezpieczeństwem energetycznym a liberalizacją rynku jest złożona, to jednak w dłuższej perspektywie liberalizacja wzmacnia bezpieczeństwo dostaw poprzez zwiększenie liczby graczy na rynku oraz przez poprawę elastyczności systemu energetycznego.

---

[15] Zdaniem Szablewskiego sprawnie działające mechanizmy konkurencji i regulacji bodźcowej nie tylko wymuszą zasadniczą poprawę operacyjnej efektywności kosztowej, ale także z dostateczną siłą generować będą impulsy inwestycyjne gwarantujące niezbędną z punktu widzenia wymogów bezpieczeństwa dostaw rozbudowę potencjału wytwórczego i sieciowego, w sposób oczywisty optymalizując wynikające stąd koszty dla odbiorców. Dalej Szablewski twierdzi, iż w ramach tego podejścia uzasadnioną i oczekiwaną reakcją na pojawienie się każdego niepokojącego sygnału o potencjalnym zagrożeniu bezpieczeństwa dostaw miało być zwiększenie aktywności państwa w zakresie usuwania barier blokujących efektywne działanie mechanizmów rynku konkurencyjnego i regulowanego, czyli więcej prywatyzacji, deregulacji i regulacji prokonkurencyjnej. Zob. więcej w: Szablewski A., (2010) Zmiany paradygmatów polityki energetycznej – aspekt liberalizacji i bezpieczeństwa dostaw, *Studia Ekonomiczne* nr 2 (LXV) s. 129. Zobacz również Helm D., (2005) The Assessment: The New Energy Paradigm, *Oxford Review of Economic Policy, Vol. 21, No.1,ss.7-8.*

[16] Więcej na temat liberalizacji brytyjskiego rynku gazu zobacz w: Helm D., (2004) *Energy, the State, and the Market. British Energy Policy since 1979* (Revised Edition ed.), Oxford: Oxford University Press.

[17] Nie wchodząc w znaczne szczegóły (materia ta jest dokładnie analizowana w rozprawie) wydaje się, iż to konkurencyjny rynek będący efektem liberalizacji, który wysyła prawidłowe sygnały inwestycyjne, jest w stanie zaoferować wszystkim potencjalnym inwestorom dostęp do sieci na uczciwych warunkach. Daje przy tym operatorom systemu i wytwórcom skuteczne zachęty do zainwestowania setek milionów euro w budowę infrastruktury.

[18] Zob. więcej na temat brytyjskiego modelu funkcjonowania rynku gazu w: Holtz F., Hirschhausen Ch., Kemfert C. (2009), *Perspective of the European Natural Gas Markets, The Energy Journal*, p. 146-149.

[19] Egenhofer Ch., Egge T., (2001) Security of Energy Supply. A question for policy or the markets, Centre for European Policy Studies, Brussels, p.1.

Są jednak i głosy sceptyczne co do mechanizmów rynkowych niesionych przez liberalizację i ich roli w zwiększaniu bezpieczeństwa energetycznego. P. Turowski[20] twierdzi na przykład, iż autorzy unijnej regulacji (regulacji 994/2010 dt. bezpieczeństwa dostaw)[21] uznali, że to mechanizmy rynkowe mają zapewnić bezpieczeństwo dostaw, w tym zarówno ewentualne uzupełnienie potencjalnego deficytu gazu w sytuacji kryzysowej, jak i budowę nowych gazociągów. Taka logika zdaniem Turowskiego kryje potencjalne ryzyko, gdyż nowe rurociągi muszą zarabiać na siebie i w związku z tym ich budowa nie zawsze jest opłacalna, przez co bezpieczeństwo dostaw może być narażone. Jednak badania Turowskiego ograniczone były jedynie do rozporządzenia 994/2010/UE, bez analizy całej gamy regulacji prawnych wynikających z trzeciego pakietu energetycznego, a będącego podstawą rozważań w tej pracy.

Z ostrożnością o pozytywnym wpływie liberalizacji rynku gazu na bezpieczeństwo energetyczne wypowiada się również J. Stern,[22] sugerując, iż jakiekolwiek twierdzenie, że liberalizacja znacząco poprawia bezpieczeństwo dostaw, należy stawiać z wielką ostrożnością. Stern przyznaje jednak, iż brytyjski rynek gazu oferuje znacznie wyższy poziom bezpieczeństwa dostaw, po kosztach niższych aniżeli mniej zliberalizowane rynki.

Prezentowana praca jest wynikiem zainteresowań i badań nad prawem i polityką energetyczną oraz relacjami pomiędzy krajami eksporterami oraz importerami surowców. Jej przygotowanie poprzedzone było wieloma badaniami, udziałem w konferencjach, artykułami naukowymi oraz popularnonaukowymi opublikowanymi w ostatnich latach w międzynarodowych i polskich czasopismach naukowych, takich jak m.in.: European Public Law, Interdisciplinary Journal of Economics and Business Law, The Electricity Journal, Energy Policy, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego, Studia Europejskie, Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies, Master of Business Administration oraz Yearbook of Polish European Studies.

Autor niniejszej rozprawy uczestniczył także w procesie przygotowań analiz i regulacji prawnych liberalizacji energetyki, w tym rynku gazu i wpływu na bezpieczeństwo energetyczne, będąc doradcą Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki oraz of Counsel'em w kancelarii

---

[20] Turowski P. (2011) Nowe prawo Unii Europejskiej a bezpieczeństwo energetyczne Polski, *Bezpieczeństwo Międzynarodowe I-2011/17*, s. 81-97.

[21] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 994/2010 z dnia 20 października 2010 r. w sprawie środków zapewniających bezpieczeństwo dostaw gazu ziemnego i uchylenia dyrektywy Rady 2004/67/WE (Dz. Urz. UE L295/1 z 12.11.2010).

[22] Stern J., (2002), Security of European Natural Gas Supplies – The impact of import dependence and liberalization, *Journal of the Royal Institute of International Affairs*, London, July.

prawnej Domański Zakrzewski Palinka. W związku z powyższym warto zaznaczyć, iż rozprawa ma walory nie tylko poznawcze w aspekcie prawno-teoretycznym, ale również praktyczne. Zaprezentowane w pracy wyniki i analizy zwracają uwagę na aspekty, które dotychczas nie były wystarczająco jasno uwypuklone w literaturze przedmiotu, a wpływają istotnie na kwestie bezpieczeństwa energetycznego. Dotyczy to między innymi swobodnego przepływu towarów wewnątrz Unii, zasady TPA – czyli swobodnego dostępu do infrastruktury gazowej, regulacji monopoli infrastrukturalnych, w tym wydzielenia niezależnych operatorów systemowych, itp.

6.7 Wnioski – uzasadnienie głównych hipotez rozprawy

Wyniki przeprowadzonych badań zaprezentowane w pracy weryfikują pozytywnie obie hipotezy badawcze przyjęte w rozprawie habilitacyjnej. W przypadku pierwszej hipotezy należy wskazać, iż regulacje prawne liberalizacji rynku gazu, które zmierzają między innymi do:

(1) zniesienia barier handlowych w obrocie gazem między państwami członkowskimi,

(2) zwiększenia oszczędności w zużyciu gazu,

(3) zwiększenia liczby sprzedawców (m. in. poprzez swobodny dostęp do infrastruktury),

(4) regulacji naturalnych monopoli, oraz

(5) stworzenia niezależnych od spółek matek operatorów systemowych

korzystnie wpływają na bezpieczeństwo energetyczne (bezpieczeństwo dostaw). Kluczowe jest jednak tutaj spełnienie kilku warunków, bez których efekty procesu liberalizacji mogą się okazać niewystarczające dla poprawy bezpieczeństwa dostaw gazu.

Po pierwsze, konieczna jest pełna harmonizacja prawna regulacji krajowych w ramach Unii Europejskiej, innymi słowy, pełna implementacja podstawowych aktów prawnych UE. Ich celem jest stworzenie odpowiednich krajowych regulacji prawnych funkcjonowania rynku gazu w państwach członkowskich, w tym odnoszących się bezpośrednio do bezpieczeństwa energetycznego. Jednocześnie regulacje prawne, o których mowa, powinny w praktyce rozkładać ciężar odpowiedzialności czy też współodpowiedzialności za bezpieczeństwo energetyczne na cztery ściśle współpracujące ze sobą podmioty. Są to: administracja państwowa (w tym przede wszystkim apolityczni regulatorzy), przedsiębiorstwa (będące dostawcami energii oraz operatorami systemów przesyłowych), konsumenci oraz na instytucje unijne ściśle współpracujące z państwami członkowskimi. Liberalizacja rynku gazu prowadzi więc do no-

wej alokacji zadań i obowiązków nie tylko pomiędzy administrację centralną, przedsiębiorców oraz konsumentów, ale również pomiędzy UE i państwa członkowskie w kontekście bezpieczeństwa energetycznego. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego staje się tym samym wymagającym zadaniem, na które składa się współpraca wielu podmiotów funkcjonujących na rynku gazu.

Po drugie, kluczowe jest stworzenie skutecznych organów kontroli przestrzegania regulacji prawnych oraz reguł konkurencji na rynku gazu, w tym przede wszystkim niezależnych agencji regulacji energetyki. Słowo „niezależne" oznacza tu niezależność regulatora od spółek podlegających regulacji oraz od ewentualnych doraźnych interwencji ze strony rządu. Brak niezależności szczególnie w kontekście funkcjonalnym niekorzystnie wpływa na kształtowanie konkurencji na rynkach energetycznych, co przekłada się na zachwianie bezpieczeństwa dostaw do klientów.

Po trzecie, istotna jest rozbudowa infrastruktury sieciowo-magazynowej w państwach członkowskich Unii Europejskiej, w tym przede wszystkim w Polsce. Rynek nordycki stanowi najlepszy przykład, jak rozbudowana i zintegrowana infrastruktura (w tym połączenia międzysystemowe) pozwala zliberalizowanemu rynkowi działać poprawnie, zapewniając wysoki poziom bezpieczeństwa energetycznego (bezpieczeństwa dostaw) do odbiorców końcowych.

W przypadku drugiej hipotezy badawczej przeprowadzona analiza wskazuje, że liberalizacja krajowych rynków gazu, która zmierza do stworzenia wspólnego rynku gazu w UE, jest warunkiem koniecznym, ale niewystarczającym do stworzenia wspólnej polityki energetycznej obejmującej aspekt bezpieczeństwa i solidarności energetycznej pomiędzy państwami UE. To wspólny wewnętrzny rynek energii determinuje tworzenie zewnętrznej polityki energetycznej. To wspólny zliberalizowany rynek jest gwarantem swobodnego handlu wewnątrz Unii produktami energetycznymi, w tym gazem. Swobodna wymiana towarowa oraz swobodny dostęp do infrastruktury dla wszystkich sprzedawców powinny stopniowo eliminować różne zależności importowe krajów członkowskich, a tym samym przyczyniać się do podobnych zainteresowań wśród krajów UE w kontekście zewnętrznej polityki energetycznej. Elementem ograniczającym jednak na obecnym etapie integracji tworzenie wspólnej polityki energetycznej (obejmującej aspekt bezpieczeństwa i solidarności energetycznej) jest polityka protekcjonizmu państw członkowskich. Podejmując ważne decyzje odnośnie dostaw gazu z zewnątrz kierują się one w dużej mierze własną racją stanu i własną sytuacją na rynku gazu. Szczególnie te lepiej zdywersyfikowane, nie analizując i nie biorąc pod uwagę skutków swo-

ich decyzji, łamią zasadę lojalności i spójności w stosunku do państw słabiej zdywersyfikowanych i niszczą podstawową zasadę unijną, jaką jest solidarność. Sytuacja taka negatywnie wpływa na proces kształtowania polityki energetycznej, szczególnie w jej zewnętrznym wymiarze.

Reasumując, dobrze funkcjonujący, zliberalizowany i zharmonizowany wspólny rynek gazu w Unii Europejskiej, będący efektem liberalizacji krajowych rynków gazu korzystnie oddziaływuje na bezpieczeństwo energetyczne poszczególnych krajów UE. By tak być mogło jednak, musi on być oparty na przejrzystych regulacjach prawnych, pod nadzorem niezależnych operatorów systemu oraz organów regulacyjnych, oraz mieć rozwinięte mechanizmy rynkowe. Dotyczy to również Polski. Zwiększona integracja prawno-gospodarcza w ramach Unii Europejskiej, szczególnie w obecnej sytuacji geopolitycznej Polski (ominięcie terytorium RP przez nowo powstały Gazociąg Północny i zagrożenie stopniowego wygaszania Gazociągu Jamalskiego jako gazociągu tranzytowego do krajów zachodnich Unii Europejskiej), stanowić powinna gwarancję bezpieczeństwa energetycznego Polski w sektorze gazu.

Wydaje się, iż podobny wniosek można wyciągnąć także z analizy artykułu 194(1) Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, który stanowi: (...) *w ramach ustanawiania lub funkcjonowania rynku wewnętrznego (...) polityka Unii w dziedzinie energetyki ma na celu, w duchu solidarności między Państwami Członkowskimi zapewnienie bezpieczeństwa dostaw energii w UE.*

Zgodnie zatem z celem traktatowym wyrażonym w powyższym artykule to wspólny zliberalizowany rynek oraz mechanizmy rynkowe mają być gwarantem poprawy bezpieczeństwa dostaw (bezpieczeństwa energetycznego) państw członkowskich. Wspólny rynek energii stanowi swoisty, jak to nazywa Bogdanowicz, aksjomat,[23] z którym skorelowana czy też na którym powinna być oparta polityka energetyczna Unii, osadzona na trzech filarach: (1) bezpieczeństwa dostaw, (2) ochrony środowiska oraz (3) równych zasadach konkurencji.[24]

Bezpieczeństwo energetyczne zatem, przy postępującej integracji gospodarczej w Unii Europejskiej, należy traktować z perspektywy całej Unii Europejskiej, zwłaszcza jeżeli chodzi o rynek gazu. Atutem zintegrowanego i zliberalizowanego wspólnego rynku jest przede wszystkim znacznie większa siła i pozycja negocjacyjna przedsiębiorstw gazowych z UE, ważna przy zapewnianiu sobie źródeł energii na rynkach światowych, a wynikająca z więk-

[23] Bogdanowicz P. (2012) Interes publiczny w prawie energetycznym, CH Beck str. 44.
[24] Cross, E.D. (2007) *EU Energy Law. The Treaty Framework* [in:] M. Roggenkamp, C. Redgwell, I. del Guayo, A. Ronne (ed.), *Energy Law in Europe. National, EU and International Regulation*, Oxford, p. 228.

szego wyboru dróg dostawy i łatwiejszego dostępu do końcowych odbiorców. Co więcej, konkurencyjne krajowe rynki gazowe, a to jest przede wszystkim celem liberalizacji, co do zasady sprzyjają osiągnięciu dywersyfikacji surowców, ponieważ są w stanie bardziej elastycznie reagować na wszelkie zmiany podaży i popytu na rynkach światowych. Innymi słowy, zintegrowany wspólny rynek gazu ma duże znaczenie dla poprawy bezpieczeństwa dostaw surowców do UE umożliwiając dywersyfikację źródeł dostaw dzięki głębszej integracji i współpracy krajowych rynków gazu.

Na zakończenie należy dodać, iż mimo dążeń federalistycznych wewnątrz Unii Europejskiej rola administracji państwowej (centralnej) w kształtowaniu krajowej polityki energetycznej pozostaje znacząca. To do administracji państwowej należy wyznaczanie strategicznych celów w ramach bezpieczeństwa państwa, w tym bezpieczeństwa energetycznego oraz stworzenie odpowiednich ram prawnych funkcjonowania rynku w oparciu o ustawodawstwo unijne. Jednak administracja centralna powinna pozostawiać realizację celów w ramach bezpieczeństwa energetycznego podmiotom działającym na rynku w warunkach konkurencji, przy jednoczesnym przesunięciu ciężaru działań interwencyjnych z administracji centralnej na apolitycznych regulatorów. To regulatorzy, zajmujący się monitorowaniem rynku gazu i aktywnym działaniem na rzecz usuwania barier hamujących swobodę działania sił rynkowych, powinni przyczyniać się do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego kraju w sektorze gazu. Co więcej, proces monitorowania i regulowania sił monopolowych przez niezależne krajowe władze regulacyjne pozostanie nieodzowną cechą dalszego kształtowania i rozwijania europejskiego wspólnego rynku gazu.

Podsumowując chciałbym podkreślić, iż mam świadomość pewnych ograniczeń badawczych i faktu, że tematyka prawnych aspektów liberalizacji rynku gazu i jej wpływu na bezpieczeństwo energetyczne państwa choć analizowana w literaturze przedmiotu, jest jednak na tyle obszerna i skomplikowana, że niniejsza dysertacja nie jest w stanie wyczerpać złożoności relacji zarówno prawnych, gospodarczych oraz politycznych mających wpływ na realne procesy liberalizacji i bezpieczeństwa energetycznego. Mam jednak nadzieje, że choć w części przyczyni się ona do bardziej wnikliwej analizy i zrozumienia tych procesów.

7. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo – badawczych

Jestem autorem lub współautorem 41 opracowań naukowych oraz kilkunastu artykułów popularnonaukowych wydanych w prasie codziennej (Dziennik Gazeta Prawna, Rzecz-

pospolita) lub w literaturze branżowej (Przemysł i Środowisko, Energetyka, Ecomanager, Przegląd Energetyczny), w tym samodzielnym autorem 35 opracowań naukowych.

Wśród 41 opracowań znajduje się 21 opracowań napisanych w języku angielskim, w tym 9 opublikowanych w recenzowanych czasopismach wydawanych w Anglii i USA. Na szczególną uwagą zasługują opracowania opublikowane w renomowanych wydawnictwach czasopism naukowych, jak: Cambridge Scholar Publishing, Wolters Kluwer Int. oraz Elsevier, w tym w czasopismach Journal of Interdisciplinary Economics and Business Law, European Public Law, Electricity Journal czy Energy Policy – czasopismo z bazy Journal Citation Reports - JCR z *impact factor* 2,7. Cała lista publikacji stanowi załącznik do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego.

7.1 Osiągnięcia naukowo-badawcze przed doktoratem

Wśród 41 pozycji naukowych 18 zostało przygotowanych i napisanych przed uzyskaniem stopnia doktora nauk prawnych w 2009 roku. Z tych 18 pozycji siedem zostało napisanych i opublikowanych w języku angielskim. Badania prezentowane w publikacjach przed doktoratem dotyczyły zagadnień związanych z prawem międzynarodowym oraz prawem Unii Europejskiej, w tym między innymi z regulacjami prawnymi związanymi z handlem elektronicznym w UE i USA; budową unii walutowej i gospodarczej; prawem lotniczym – problemami bezpieczeństwa w międzynarodowym lotnictwie cywilnym.

Drugą grupę publikacji stanowiły teksty dotyczące moich zainteresowań prawem gospodarczym, w tym prawem energetycznym i prawem spółek w kontekście ustawodawstwa unijnego i polskiego.

Doktorat mój dotyczył implementacji aktów prawnych związanych z budową wspólnego rynku energii w UE. Praca obroniona została na Wydziale Prawa Europejskiego Instytutu Uniwersyteckiego we Florencji w maju 2009 roku. W doktoracie analizowane były podstawowe warunki prawne tworzenia konkurencyjnego europejskiego rynku energii, w tym przede wszystkim reguły konkurencji (artykuły 81-86 TWE (obecnie 101-106 TFUE)) oraz dyrektywy i rozporządzenia Rady UE i Parlamentu Europejskiego. Badany był przede wszystkim proces transpozycji dyrektyw w państwach członkowskich Unii Europejskiej, w tym w Niemczech, Francji, Wielkiej Brytanii i Polsce. Badania pokazały, iż proces implementacji dyrektyw to proces skomplikowany, a wynegocjowany w ramach Rady UE kompromis bywa trudny do implementacji w praktyce legislacyjnej, politycznej oraz gospodarczej krajów członkowskich. Niektóre kraje dokonały szybkiej i całkowitej implementacji dyrektyw, inne

natomiast trzymały się w tym zakresie kryteriów minimum określonych postanowieniami dyrektyw. Faktycznie tylko kilka państw członkowskich przyjęło środki niezbędne do przetransponowania dyrektyw energetycznych do swego ustawodawstwa krajowego w terminie wyznaczonym na 1 lipca 2004 r. Większość skorzystała z okresów przejściowych do lipca 2007 r. odnośnie transpozycji niektórych zapisów dyrektyw. Skutki tych nierówności zaczęły być wkrótce wyraźnie odczuwalne w dziedzinie konkurencji w przemyśle energetycznym. Część rynków elektroenergetycznych była od razu wystawiona na grę wolnej konkurencji, podczas gdy inne – przynajmniej częściowo – pozostawały chronione przed jej działaniem. Taki stan negatywnie wpływał i w dalszym ciągu wpływa na wybór oferowanych usług oraz co ważniejsze stanowi przeszkodę w tworzeniu wspólnego rynku elektroenergetycznego w Unii Europejskiej.

7.2 Osiągnięcia naukowo-badawcze po doktoracie

Po uzyskaniu stopnia doktora w 2009 roku opublikowałem 23 pozycje (w tym dwie samodzielne monografie, współautorstwo podręcznika, współredakcja rocznika – Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies oraz współredakcja (jako guest editor) jednego z wydań Journal of Interdisciplinary Economics and Business Law poświęconego energetyce). Wśród 23 pozycji naukowych 13 zostało zredagowanych lub opublikowanych w języku angielskim, zarówno na rynku polskim, jak i angielskim oraz amerykańskim.

Moje dotychczasowe interdyscyplinarne zainteresowania naukowe koncentrowały się wokół trzech podstawowych obszarów badawczych:

1) prawa Unii Europejskiej,

2) prawa gospodarczego oraz regulacji sektorów infrastrukturalnych, w tym prawa energetycznego, oraz

3) polityki energetycznej UE, w tym przede wszystkim aspektów bezpieczeństwa energetycznego i wewnętrznego rynku energii.

Badania naukowe, szczególnie w zakresie prawa energetycznego i polityki energetycznej, uzupełniane były wartościowymi przykładami z praktyki i doświadczeniami zawodowymi (jako doradcy Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki oraz of Counsel'a w kancelarii prawnej Domański Zakrzewski Palinka).

W przypadku pierwszego obszaru badawczego - prawa Unii Europejskiej - na szczególną uwagę zasługują badania odnośnie unijnego prawa gospodarczego w tym prawa konku-

rencji, swobodnego przepływu towarów między krajami członkowskimi oraz pomocy publicznej. Moje zainteresowania naukowe w tej materii uwypuklone są w pięciu pozycjach naukowych:

(1) w artykule *Prawo konkurencji UE w liberalizacji rynku energii. Wybrane aspekty,* Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego,

(2) w artykule *Equal access to the energy infrastructure as a precondition to promote competition in the energy market*, Energy Policy,

(3) w artykule – *Challenges of Liberalisation – The Case of Polish Electricity and Gas Sectors*, Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies,

(4) w artykule - *The electricity and gas sector in the EU: the dilemmas of public service obligations in the context of state aid.* Yearbook of Polish European Studies oraz

(5) w rozdziale książki – *Unia celna. Zakaz opodatkowania dyskryminacyjnego i protekcjonistycznego.*

W swoich opracowaniach dowodzę, iż otwieranie rynków w UE, w tym rynków energii elektrycznej, stwarza spółkom nowe możliwości rozwoju i zwiększania zysków. Niektóre z nich mogą jednak postrzegać otwieranie rynków jako zagrożenie, któremu sprostać można tylko poprzez współpracę z innymi podmiotami. Współpraca taka może przybierać formy połączeń (fuzji), przejęć (akwizycji) lub tworzenia *joint ventures*, prowadząc do poważnych zmian w strukturach rynku. Zmiany te mogą mieć charakter sprzyjający konkurencji, ale mogą także wzbudzać szereg wątpliwości z punktu widzenia dobra konkurencji, szczególnie w kontekście nadużywania pozycji dominującej lub tworzenia porozumień ograniczających konkurencje. Mając na uwadze powyższe i omawiając kwestie zastosowania przepisów konkurencji (zawartych w postanowieniach Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej oraz przepisach prawa wtórnego wobec sektora energetyki) w swoich publikacjach poruszam moim zdaniem kilka ważkich problemów prawnych.

Po pierwsze, firmy działające w sektorze energetycznym podlegają przepisom prawa antymonopolowego określonym w art. 101, 102 i 106 TFUE.

Po drugie, wiele wątpliwości wzbudza kwestia pomocy państwa i zastosowania odnośnych przepisów wobec sektora energetyki. Problem ten jest szczególnie widoczny w sytuacji, gdy pomoc państwa przyczynia się do utrzymywania skoncentrowanych rynków i uniemożliwia przeprowadzenie liberalizacji rynku.

Po trzecie, reguły dotyczące swobody przedsiębiorczości w tym przepływu kapitału oraz płatności powinny być stosowane w całości w sektorze energetycznym. Jednak jak wskazują badania, państwa członkowskie pozwalały sobie na daleką ingerencje w procesy

fuzji i przejęć spółek z sektora energetycznego tworząc różnego rodzaju mechanizmy kontroli, niejednokrotnie łamiąc swobodą przedsiębiorczości i przepływu kapitału. Takie działania z kolei stawały się przedmiotem postępowań ze strony Komisji przeciwko państwu przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Po czwarte, produkty energetyczne, włącznie z energią elektryczną, uznawane są za towary[25] w znaczeniu podlegającym przepisom o swobodzie przepływu towarów, zawartych w art. 34-37 TFUE. Traktat oraz praktyka orzecznicza UE przewiduje jednak warunkowe zwolnienia od podlegania ogólnym przepisom dotyczącym swobody przepływu towarów oraz konkurencji. Zwolnienia takie – przy pewnych założeniach – wykorzystywane są do utrudniania dostępu do rynku oraz wprowadzania konkurencji na rynkach zdominowanych przez naturalne monopole. W rezultacie przywykło się przyjmować, że sektor energetyki traktowany jest jako *specjalna strefa*, która w pewnych szczególnych okolicznościach nie musi podlegać normalnym i w pełni stosowanym regułom konkurencji. Ponadto zgodnie z praktyką orzeczniczą UE[26] artykuł 36 TFUE umożliwia państwom członkowskim uzasadnianie wprowadzanych barier handlowych lub – inaczej mówiąc – wprowadzanie praw wyłączności w odniesieniu do importu lub eksportu, w pewnych okolicznościach, określonych w tym artykule.[27] W rezultacie nawet w sytuacji naruszenia art. 34 lub 35 TFUE państwa członkowskie nadal mają prawo zakazać importu lub eksportu albo ograniczyć je, uzasadniając to takimi racjami, jak na przykład kwestie bezpieczeństwa publicznego (w tym bezpieczeństwa energetycznego), o ile nie stanowi to arbitralnej dyskryminacji ani ukrytego ograniczania handlu wewnątrz UE. Działanie takie budzi wątpliwość szczególnie w kontekście usług użyteczności publicznej (usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym – SGEI).

Ogólnie usługi publiczne – najczęściej, chociaż nie wyłącznie usługi sieciowe, takie jak: telekomunikacja, energia elektryczna, gaz, transport i usługi pocztowe – są usługami o charakterze komercyjnym, uznawanymi za niezbędne elementy funkcjonowania sfery publicznej. Jednak zdarza się, że usługi tego typu nie znajdują uzasadnienia w czystych kategoriach ekonomicznych lub biznesowych, ponieważ ich świadczenie dla pewnych grup odbior-

---

[25] Zob. sprawa 6/64 Costa przeciw Enel [1964] ECR 1251 lub sprawa C-393/92 Almelo przeciw Energiebedrijf Ijsselmij [1994] ECR I-1477, zob. także sprawa C-158/94 *Komisja przeciw Republice Włoskiej* [1997] ECR I-5789.

[26] Sprawa *120/78, Rewe-Zentrale v. Bundesmonopolverwatung für Branntwein (Cassis de Dijon)*, [1979] ECR 649, par. 8., gdzie Trybunał dokonał interpretacji art. 28 (obecnie 34 TFUE), zgodnie z którą działania państwowe mogą ograniczać handel, ale tylko wtedy, jeśli stosują się na równi wobec towarów krajowych i importowanych oraz jeśli podejmowane są w oparciu o zwolnienia przewidziane postanowieniami art. 30 (obecnie 36 TFUE).

[27] Lista dopuszczalnych usprawiedliwień obejmuje racje: moralności publicznej, polityki publicznej, bezpieczeństwa publicznego, ochrony zdrowia i życia ludzi, zwierząt lub roślin, ochrony skarbów dziedzictwa narodowego oraz ochrony majątku przemysłowego i handlowego.

ców przynosi straty. Oznacza to, że w warunkach całkowitego uwolnienia rynek podchodziłby z poważnymi wahaniami do kwestii ich zapewnienia albo w ogóle nie brałby tego pod uwagę. Dlatego, w celu zapewnienia dostępności tych usług, władze krajowe/publiczne na pewnych warunkach przyznają wybranym dostawcom usług użyteczności publicznej finansowanie/rekompensaty. W związku z tym powstaje kwestia zgodności rekompensat z tytułu SGEI z unijnym prawem dotyczącym pomocy państwa. Ma ona na celu zapobieganie praktykom zakłócającym konkurencję poprzez zakaz stosowania przez państwo działań, zapewniających pewnym podmiotom gospodarczym przewagę konkurencyjną nad innymi i wywierających w ten sposób niekorzystny wpływ na konkurencję. W tej sytuacji naturalnie rodzi się pytanie o to, pod jakimi warunkami unijne prawo dotyczące pomocy państwa stosuje się wobec finansowania przez państwo przedsiębiorstw, którym powierzono wykonywanie zobowiązań w zakresie usług użyteczności publicznej? Na to pytanie stara się udzielić odpowiedzi między innymi orzecznictwo TSUE, w tym przede wszystkimi wyrok w sprawie Altmark,[28] oraz akty soft law jak komunikaty Komisji oraz akty prawa pochodnego UE, w tym decyzja Komisji 2012/21/UE w sprawie stosowania art. 106(2) TFUE do pomocy państwa w formie rekompensaty z tytułu świadczenia usług publicznych (przyznawanej przedsiębiorstwom zobowiązanym do wykonywania usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym),[29] a także rozporządzenie Komisji 360/2012 w sprawie stosowania art. 107 i 108 TFUE do pomocy *de minimis* przyznawanej przedsiębiorstwom wykonującym usługi świadczone w ogólnym interesie gospodarczym.[30]

Podsumowując, usługi świadczone w ogólnym interesie gospodarczym muszą spełniać odpowiednie kryteria, funkcjonować w ramach zasad unijnych i jako takie nie mogą być wykorzystywane do hamowania rozwoju konkurencji na wspólnym rynku. Takie działania są jednak możliwe, zwłaszcza ze względu na niejasności w zakresie pojęcia zobowiązań z tytułu świadczenia usług w ogólnym interesie gospodarczym i jego relacji do przepisów konkurencji, a w szczególności artykułu 106 TFUE. Ponadto, w świetle postanowień artykułu 106 TFUE można odnieść wrażenie, że jego treść może stanowić dla przedsiębiorstw zachętę do przyjmowania zobowiązań do świadczenia usług użyteczności publicznej w celu otrzymania zwolnienia z podlegania przepisom konkurencji, tj. z zapisów ust. 2 tego samego artykułu.

Jednak podmioty świadczące usługi publiczne/usługi w powszechnym interesie ekonomicznym mogą uzyskać zwolnienie z podlegania przepisom Traktatu tylko w takim stopniu, w jakim jest to ściśle konieczne, aby umożliwić im wypełnienie ich misji w powszech-

[28] Wyrok z 24 lipca 2003r. w sprawie C- 280/00.
[29] Dz. Urz. UE 2012 L 7/3.
[30] Dz. Urz. UE 2012 L 114/8.

nym interesie ekonomicznym. Niemniej, w sytuacji konfliktu, wypełnianie misji publicznej może przeważać nad stosowaniem wspólnotowych przepisów, włącznie z przepisami rynku wewnętrznego, co, z drugiej strony, może być wykorzystywane do wpływania na konkurencję, szczególnie na rynkach zdominowanych przez przedsiębiorstwa zintegrowane pionowo. Dlatego postanowienia artykuł 106 TFUE istotnie stanowią kwestię wrażliwą w kontekście SGEI i wspólnego rynku energii w UE, ponieważ zarysowują potencjalną perspektywę unikania procesu otwierania rynku w oparciu o uzasadnienie, że wymagają tego np. racje ochrony bezpieczeństwa dostaw lub ochrony środowiska. Ponadto, takie zwolnienia są źródłem faktycznych lub potencjalnych utrudnień dla działań promujących konkurencję na rynkach energetycznych UE, przez co powinny podlegać rewizji pod kątem ich zgodności z przepisami artykułu 101 i 102 TFUE.

W odniesieniu do drugiego obszaru zainteresowań naukowych – prawa gospodarczego, w tym prawa energetycznego i regulacji sektorów infrastrukturalnych, główny nacisk w prowadzonych badaniach położony był na kwestie związane z (1) rozdziałem przedsiębiorstw zintegrowanych pionowo w sektorach infrastrukturalnych oraz (2) niezależnością regulacji sektorowej. Integracja pionowa stwarza przedsiębiorstwom uprzywilejowanym możliwość jak również pokusę wspierania własnych oddziałów przez wykorzystywanie dominującej pozycji na rynku, co skutecznie blokuje potencjalną konkurencję. W związku z tym, aby przeciwdziałać praktykom przedsiębiorstw zintegrowanych pionowo, ograniczającym konkurencje konieczne jest po pierwsze rozdzielenie prowadzonej przez przedsiębiorstwa zintegrowane pionowo działalność sieciowej – przesyłu i dystrybucji od działalności komercyjnej - wytwarzania i obrotu, a po drugie zapewnienie przejrzystego i niedyskryminacyjnego dostępu do infrastruktury sieciowej. Brak przejrzystego dostępu do infrastruktury stanowi poważną barierę wejścia na rynek dla wszystkich nowych podmiotów chcących sprzedawać energię, co niekorzystnie wpływa na poziom konkurencji na rynku. Do realizacji powyższych zadań zmierzają regulacje dotyczące rozdziału przedsiębiorstw zintegrowanych pionowo - unbundling oraz system dostępu stron trzecich analizowane w dwóch publikacjach:

(1)*Price control and ownership unbundling – their impact on investments and competition in the energy market*, Interdisciplinary Journal of Economics and Business Law, oraz

(2) *Equal access to the energy infrastructure as a precondition to promote competition in the energy market*, Energy Policy.

Jeśli chodzi o drugi nurt badań w ramach prawa gospodarczego – niezależnej regulacji – to należy wskazać, iż wyodrębnienie w Polsce w ramach administracji publicznej sektorowych organów regulacyjnych łączy się z transformacją ustrojową lat 90- tych oraz wejściem

Polski do UE i związaną z tym falą liberalizacji sektorów infrastrukturalnych. Zmiany przyniosły do Polski nowy nurt – rozwój funkcji regulacyjnej państwa w gospodarce. Stanowi ona tym samym coraz bardziej dostrzeganą i analizowaną w literaturze polskiej aktywność władzy publicznej na rynku. Ta aktywność ma w istocie niwelować nieskuteczną w swoich działaniach „niewidzialną rękę rynku". Regulacja to tym samym specyficzna funkcja oddziaływania państwa na gospodarkę, wykonywana przez jego apolityczną administrację celem równoważenia interesów przedsiębiorców i konsumentów.

W polskiej nauce prawa gospodarczego (i prawa administracyjnego) jest to stosunkowo nowe podejście, które charakteryzuje się tworzeniem przez ustawodawcę specjalnej regulacji rynków sieciowych (infrastrukturalnych). To na nich organy administracji publicznej (organy regulacyjne – co do zasady apolityczne) wykonują powierzone im przez ustawodawcę zadania.

Rolą administracji państwowej działającej w imieniu wszystkich obywateli jest w ramach prowadzonej polityki gospodarczej prawo do nadzorowania podmiotów gospodarczych, z tym że współczesna, właściwa gospodarce rynkowej kontrola (nadzór) państwa ma na celu przede wszystkim zapewnienie prawnych warunków działania podmiotom gospodarczym. Odbywa się ona w zakresie ustawowo określonych ram instytucjonalnych (zarówno na szczeblu europejskim, jak i krajowym), z pomocą specyficznych narzędzi, tworzących łącznie system nadzoru nad zachowaniem podmiotów gospodarczych. Taki rodzaj działań przybiera formę wyspecjalizowanej regulacji.

Aspektów prawa gospodarczego, w tym szeroko pojętej regulacji sektorów infrastrukturalnych, dotyczyły między innymi 2 artykuły i rozdział książki:

(1) *Niezależny organ regulacyjny na przykładzie sektora energetycznego*, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego

(2) *Znaczenie rezerw gazu dla bezpieczeństwa energetycznego kraju – na przykładzie „ustawy o zapasach,* Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego, oraz

(3) rozdział w książce wydanej przez Cambridge Scholars Publishing - *Independence of the Polish energy regulator after 3rd Energy Package. Chosen aspects.*

W przypadku trzeciego obszaru zainteresowań naukowych – polityki energetycznej, w tym prawnych aspektów bezpieczeństwa energetycznego, liberalizacji oraz wspólnego wewnętrznego rynku energii na szczególną uwagę zasługują, poza pracą habilitacyjną, trzy artykuły opublikowane w USA i Anglii:

(1) *Energy Market of the European Union: Common or Segmented?,* The Electricity Journal,

(2) *Forging the External Dimension of the Energy Policy of the European Union,* The Electricity Journal, oraz

(3) *Shortcomings of the energy market liberalization in the EU,* European Public Law.

W powyższych pracach rozważane i poddane były analizie między innymi problemy prawne związane z tworzeniem wspólnej polityki energetycznej oraz wspólnego rynku energii w Unii Europejskiej. W swoich badaniach oceniałem obecny stopień zaawansowania i postępy w tworzeniu unijnej polityki energetycznej i konkurencyjnych rynków energii w UE. *Omawiałem też perspektywy dalszych przemian w kierunku zintegrowanego europejskiego* rynku energii w świetle nadal występujących problemów, takich jak:

(1) brak wspólnego stanowiska państw członkowskich w kontekście relacji z krajami trzecimi, co negatywnie wpływa na proces tworzenia wspólnej polityki energetycznej,

(2) brak prawidłowej implementacji ustawodawstwa unijnego zmierzającego do prawnej harmonizacji rynków energetycznych państw członkowskich,

(3) polityka protekcjonizmu w przypadku struktur krajowych rynków energetycznych zdominowanych przez monopole naturalne (infrastrukturalne) niechętne tworzeniu wspólnego rynku energii w UE,

(4) niewystarczająca niezależność krajowych organów regulacyjnych, oraz

(5) antykonkurencyjne zachowania podmiotów dominujących lub nadużywanie pozycji dominującej na rynku.

Reasumując prowadzone od kilku lat badania w zakresie polityki energetycznej UE w tym przede wszystkim liberalizacji rynku gazu oraz jej wpływu na bezpieczeństwo energetyczne państwa, jak również prowadzone w tym zakresie wykłady i przygotowane publikacje dla czasopism krajowych i zagranicznych dały podstawy do zrozumienia i wyjaśnienia złożoności tych problemów w prezentowanej rozprawie habilitacyjnej.

8. Wyróżnienia działalności naukowej w Akademii Leona Koźmińskiego:

Rodzaj nagrody	Rok uzyskania
Nagroda Rektora Akademii Leona Koźmińskiego za osiągnięcia naukowe	2009/2010
Nagroda Rektora Akademii Leona Koźmińskiego za osiągnięcia naukowe i publikacje na tzw. liście filadelfijskiej	2010/2011
Stypendium habilitacyjne przyznane przez Rektora Akademii Leona Koźmińskiego za osiągnięcia i dorobek naukowy	2012/2013